

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ *

Σύμπτωμα λίαν χαρακτηριστικὸν τῆς σοβαρᾶς κρίσεως, ἣν διανύει ὁ μεταπολεμικὸς πνευματικὸς βίος τῆς Δύσεως, καὶ μάλιστα τῆς Δύσεως τῆς προτεσταντικῆς, ἀποτελεῖ καὶ ἡ νεωτάτη θεολογία, ἡ λεγομένη θεολογία τῆς κρίσεως ἢ διαλεκτικὴ ἢ θεολογία τοῦ λόγου (δηλ. τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ), ἥς ἐκάστη ὀνομασία θέλει διασαφηθῆ ἐν τῇ ἐπομένῃ βραχείᾳ ἀναπτύξει τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Ἄξιον δὲ προσοχῆς εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὡς κοιτὶς τῆς νέας ταύτης θεολογίας ἐμφανίζεται ἡ γερμανόφωνος Ἑλβετία καὶ δὴ καὶ ἡ Γερμανία, χωραὶ ἐν αἷς πρὸ πάσης ἄλλης ἐγένετο αἰσθητὴ ἢ εἰρημένη πνευματικὴ κρίσις, ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ θεολογία τῆς κρίσεως.

Τίς ἡ νέα κίνησις;

Ὡς ἀρχηγοὶ τῆς θεολογικῆς ταύτης κινήσεως, ἦτις ἀριθμεῖ βίον δέκα περίπου ἐτῶν, θεωροῦνται δύο ἄνδρες, ὁ εἰς Γερμανοελβετός, ὁ Karl Barth (γεννηθεὶς τῷ 1886 ἐν Basel), ὁ καὶ σπουδαιότερος, καὶ ὁ ἕτερος Γερμανός, ὁ Friedrich Gogarten (γεννηθεὶς τῷ 1887 ἐν Dortmund). Εἶναι δ' ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὡσπερ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς διαλεκτικοί, ἀφ' ἐνὸς μὲν προήρχοντο ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἐλευθέρων θεολόγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διετέλεσαν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐφημέριοι (Pfarrer), προήρχοντο δηλ. ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκείνου, ἐν τῇ εὐσυνειδήτῳ ἐξασκήσει τοῦ ὁποίου εἶπερ ποὺ καὶ ἀλλαχοῦ εἶχον τὴν πολύτιμον εὐκαιρίαν νὰ μελετήσωσι τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῆς μεταπολεμικῆς προτεσταντικῆς κοινωνίας. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μελέτης ταύτης ἦτο ἡ διάγνωσις τῆς πνευματικῆς κρίσεως τῆς

*Περὶ τῆς θεολογίας ταύτης πραγματευόμενοι πλατύτερον καὶ θεολογικώτερον ἐν τοῖς «Ἐνασιόμοις», ἀναμνηστικῷ τόμῳ ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ θδετηρίδι τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τὸ λαϊκώτερον, ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι κίνησις θεολογικὴ σπουδαιότατη, οἷα ἡ διαλεκτικὴ, σχετιζομένη στενῶς πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς πνευματικῆς ἡμῶν τροφῆς, τῆς Δύσεως, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐνδιαφέρῃ τὸν εὐρύτερον κύκλον τῶν ἀναγνωστῶν φιλοσοφικῶν περιοδικῶν.

κοινωνίας ταύτης και δὴ και τῶν σπουδαίων πεπραγόντων τῆς ἐν λόγῳ κρίσεως, τοῦ ὑποκειμενικισμοῦ (Subjectivismus), τοῦ ἀτομικισμοῦ (Individualismus), τοῦ σχετικισμοῦ (Relativismus), τῆς ἐλευθεροφροσύνης (Liberalismus), και τῆς ἐκκοσμικεύσεως (Säkularisierung) τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀσθενειῶν τῶν ὁποίων τὸν ἀντίκτυπον εὑρισκον οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ὄχι μόνον ἐν τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, ἀλλὰ και ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ μὲν K. Barth, ἐπὶ τὰς ἰδέας τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἐπέδρασεν ὁ Πλάτων και ὁ Κάντιος, οἱ μεταρρυθμισταὶ και ὁ Kierkegaard, ὁ Overbeck και ὁ Dostojewsky, περιέλαβε τὸ πρόγραμμα τῆς θεολογίας αὐτοῦ κυρίως ἐν τῇ 6' ἐκδόσει τοῦ ὑπομνήματός του εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν (α' ἐκδ. 1918, 6' ἐκδ. 1921), ὅπερ ἔχει ἔκτοτε πεντάκις ἐκδοθῆ και προεκάλεσε τὴν προσοχὴν και τὰς ζωηρὰς συζητήσεις τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου ὄχι μόνον ἐν Ἑλβετίᾳ και Γερμανίᾳ, ἀλλὰ και ἀπανταχοῦ¹. Ὁ δὲ Gogarten ἀνέπτυξε τὸ θεολογικὸν του πρόγραμμα κατ' ἀρχὰς προφορικῶς ἐν τῇ ὑπὸ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Die Krisis der Kultur» διαλέξει του, ἀπαγγελθεῖσα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918 ἐν Wartburg κατὰ τὴν ἐτήσιον συνάθροισιν τῶν «φίλων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου», ἐγγράφως δὲ τὸ πρῶτον ἐν τῇ μετὰ πενταετίαν δημοσιευθέντι προγράμματι αὐτοῦ «von Glauben und Offenbarung» (1923). Ὁ K. Barth, χάρις εἰς τὴν διὰ τοῦ συγγράμματός του ἐκεῖνου κτηθεῖσαν φήμην, προσεκλήθη ἤδη τῷ 1921 ὡς καθηγητῆς τῆς θεολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, ἐκεῖθεν δὲ τῷ 1925 εἰς Μύνστερον και ἐκεῖθεν πάλιν τῷ 1930 εἰς Βόννην. Ὁ δὲ Gogarten παρέμενε μέχρι πρό ὀλίγου χρόνου ὡς ὑφηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰέννης, ἐκτελῶν συγχρόνως και ἐφημεριακὰ καθήκοντα ἐν Dorndorf. Περὶ τοὺς ἄνδρας τούτους, ὧν τὰ συγγράμματα γίνονται ἀνάρπαστα πανταχοῦ, ἐνθα κατανοεῖται ἢ γερμανικῇ γλῶσσᾳ, και εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ὁποίων συρρέουσι πολυάριθμοι και δὴ παντοῖοι και παντοδαποὶ ἀκροαταί, ἐμορφώθη ἰδίᾳ πολυάριθμος ὁμάς, ἐν ᾗ περίβλεπτον παρὰ τοὺς δύο ἀρχηγούς θέσιν κατέχουσιν ὁ συναγωνιστῆς τοῦ Barth, ὁ Thurneysen, ὁ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης Em. Brunner ἐν Ἑλβετίᾳ και ὁ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου R. Bultmann ἐν Γερμανίᾳ. Περὶ τὴν θεολογικὴν δὲ ταύτην ὁμάδα διεμορφώθη και φιλοσο-

1) Ἄλλα ἔργα τοῦ K. Barth εἶναι Das Wort Gottes und die Theologie, Die Auferstehung der Toten (6' ἐκδ. 1926), Erklärung des Philipperbriefes (1928), Prolegomena zu einer christl. Dogmatik (1927) κ. ἄ., ὧν τινὰ μετεφράσθησαν ἤδη και ἄλλα μεταφράζονται νῦν ἀγγλιστί. Ὑπὲρ δὲ και κατὰ τῆς θεολογίας τοῦ Barth ἐγράφησαν ἐν μονογραφίαις και ἐν ἄλλοις συγγράμμασι πλεῖστα ὄσα.

φικῆ, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ K. Barth Heinrich, τοῦ φίλου τοῦ Gogarten H. Herrigel καὶ τοῦ H. Diem. Ὡς ὄργανον δὲ ἀμφότερων τῶν ομάδων τούτων χρησιμεύει τὸ ἀπὸ τοῦ 1922 ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Zwischen den Zeiten» καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐπίσης φίλου τῶν διαλεκτικῶν καθηγητοῦ ἐν τῇ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης K. L. Schmidt «Theolog. Blätter».

Μέγιστος εἶναι ὁ ὕπερ τῆς νέας θεολογίας ἐνθουσιασμοὺς τῆς θεολογούσης νεολαίας ἀπανταχοῦ τοῦ διαμαρτυρομένου κόσμου. Ματὰ συμπαθείας δ' ἔμως ἐξεφράσθησαν ὕπερ αὐτῆς καὶ παλαιότεροι θεολόγοι περιωπῆς, ἐν οἷς καὶ ὁ Heim, ὁ Schiäder, ὁ Phil. Bachmann, ὁ K. Müller καὶ δὴ καὶ ὁ παλαίμαχος συμβολικὸς Fr. Kattenbusch, χωρὶς νὰ λείψωσι καὶ αἱ κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεις φιλελευθέρων μάλιστα θεολόγων, οἷοι ὁ Ad. Harnack, ὁ Ad. Jülicher, ὁ Wernle κ. ἄ. καὶ δὴ καὶ φιλοσόφων, οἷοι ὁ A. Messer, ὁ S. Marck, ὁ Leisegang κ. ἄ. Περὶ τῆς νέας θεολογικῆς κινήσεως ἀπεφάνθησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι παπικοὶ θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι, ἠκούσθη δὲ καὶ ἡ κρίσις ὀρθοδόξου φιλοσόφου καὶ θεολόγου, οἷος ὁ N. Berdjajeff, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περιοδικῷ Orient und Occident (I 1929).

Τίς ἡ νέα θεολογία ;

Καίτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας δὲν ἀπέδλεψαν οὔτε εἰς τὴν δημιουργίαν νέου θεολογικοῦ συστήματος οὔτε εἰς τὸν σχηματισμὸν νέας σχολῆς, ἀλλὰ τὰς θεολογικὰς αὐτῶν σκέψεις ἠθέλησαν, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ K. Barth, ὡς διόρθωσιν πάσης θεολογίας (Korrektive zu jeder Theologie), ἢ ὡς περιθωριακὰς παρατηρήσεις εἰς πᾶσαν θεολογίαν (Randbemerkung zu aller Theologie), ἐν τούτοις καὶ θεολογία ἐσχηματίσθη καὶ σχολή, ἐν εὐρυτέρῳ τοῦλάχιστον ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, διεμορφώθη.

Χαρακτηριστικώτατον γνῶρισμα τῆς θεολογίας ταύτης καὶ προϋπόθεσις ἅμα αὐτῆς εἶναι ἡ περὶ τῆς «ἀπείρου ποιοτικῆς διαφορᾶς μεταξύ χρόνου καὶ αἰωνιότητος» (unendlicher qualitativer Unterschied von Zeit und Ewigkeit) διδασκαλία τοῦ ἰδιορρύθμου Δανοῦ σοφοῦ Kierkegaard, ἄνευ τῆς κατανοήσεως τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ νοηθῇ καλῶς ἡ νέα θεολογία.

Ἐν πρώτοις δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ ἄνευ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἡ θεμελιώδης τῆς νέας θεολογίας διδασκαλία περὶ Θεοῦ ἐν τῇ πρὸς τὸν

1) Ὡς θεολογία τῆς αἰωνίου κρίσεως τοῦ κόσμου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς θεολογία τῆς ἀκαταπαύστου κριτικῆς ἐπιφυλάξεως λέγεται ἡ θεολογία αὕτη θεολογία τῆς κρίσεως (Koepp, Die gegenwärtige Geisteslage und die dialektische Theologie, Tübingen, 1930 σελ. 95).

κόσμον και τὸν ἄνθρωπον σχέσει αὐτοῦ, ἥτις κατὰ τὸν διαλεκτικὸν M. Strauch δύνεται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς κοσμολογικὴ ἄμα και ἐσχατολογικὴ δυαρχία. Ὁ K. Barth διακρίνει δύο αἰῶνας ἢ κόσμους εὐρισκομένους ἀντιμετώπους ἀλλήλων, τὸν ἐνεστώτα και τὸν μέλλοντα ἢ ἐρχόμενον. Ὁ μὲν ἐνεστώσ αἰὼν εἶναι ὁ γνωστὸς ἡμῖν κόσμος, ὁ ἐμπειρικὸς, εἰς ὃν ἀνήκει και ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει αὐτοῦ, ἐν ᾧ βασιλεύει ὁ νόμος «τῆς δουλείας και τῆς φθορᾶς». Ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ ἴσταται ὁ ἄλλος κόσμος, ὁ Θεός, ὁ ζωντανὸς Θεός, τὸ *futurum aeternum*. Μεταξὺ δὲ τούτων ὑφίσταται τοιαύτη σχέσις, οἷα μεταξὺ θανάτου και ζωῆς. Καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον δὲ «ὁ Θεός εἶναι πάντοτε ἀπειλή, κρίσις, θάνατος». Ἡ οὐσία τοῦ ἀθρώπου εἶναι κατὰ τὸν Gogarten «ἡ ἀναπαλλοτρίωτος μεταξὺ χρόνου και αἰωνιότητος ἀντίθεσις». Ἡ τοιαύτη δὲ διάστασις θὰ ἀρθῆ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπερνικωμένου ἐν ἀχρόνῳ τινὶ τέλει τοῦ κόσμου τῆς φθορᾶς ὑπὸ τοῦ κόσμου τῆς ἀφθαρσίας, τῆς δὲ αἰωνιότητος διαδεχομένης τὸν χρόνον και τῆς νῦν διαπιστουμένης δυαρχίας ἀποληγούσης εἰς μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις θὰ εἶναι «τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Τὴν τοιαύτην δὲ καλθινίζουσαν περὶ τῆς σχέσεως κόσμου και Θεοῦ διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐκφράζει ὁ K. Barth διὰ δύο παλαιῶν καλθινικῶν ῥητῶν, τὸ μὲν διὰ τοῦ *finitum non capax infiniti*, τὸ δὲ διὰ τοῦ *soli Deo gloria*. Ὁ Θεός λοιπόν, τὴν ἰδέαν τοῦ ὀποίου, ὡς τῆς μοναδικῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς παρούσης πνευματικῆς κρίσεως πραγματικότητος, δυαρχικῶ τῷ τρόπῳ ἐξαίρουσιν οἱ διαλεκτικοί, εἶναι ὑπερβατικός, εἶναι Θεός πόρρωθεν, ξένος, φοβερός, ἀπρόσιτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι οὗτος μὲν εἶναι ἐν τῇ γῆ, αὐτὸς δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ· εἶναι *Deus absconditus*, μηδεμιᾶς ὑπαρχούσης πρὸς ἐκεῖνον γεφύρας μήτε ἐν τῇ χώρᾳ τῆς θρησκείας μήτε ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἠθικῆς. Θὰ παρέμενε δ' ὁ Θεός οὗτος ἔσαει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποκεκρυμμένος, ἂν μὴ αὐτὸς ὁ Θεός ἀπεκάλυπτεν ἑαυτὸν. Ἄνευ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀθρώπους και ἡ θρησκεία οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο ἢ φαντασιοπληξία (*Illusionismus*), ὡς ἐχαρακτήρησεν αὐτὴν ὁ Feuerbach. Ὁ Θεός ὅμως ἀποκαλυπτόμενος παραμένει ὑπερβατικός, ἀποκαλύπτεται δὲ κρυπτόμενος και κρύπτεται ἀποκαλυπτόμενος. Πρὸς τὸν φοβερὸν ἐξ τούτου κριτὴν Θεὸν προσήκει οὐχὶ περιεργία οὔτε οἰκειότης, ἀλλὰ φόβος, ταπείνωσις, βαθυτάτη συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαρτωλότητος και μηδαμινότητος, προσκύνησις και ὑποταγή.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας τυγχάνει και ὅτι αὕτη εἶναι και λέγεται θεολογία τοῦ λόγου, θεολογία μετερχομένη τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἢ εἰς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Κατὰ ταῦτα ἡ διαλ. θεολογία εἶναι θεολογία τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἐν αὐτῇ,

ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσα τὴν ἀφετηρίαν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ, οὔτε ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συναισθήματι οὔτε ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ πείρᾳ, ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ αὐθεντίᾳ τῆς ὁρατῆς ἐκκλησίας. Θεία δὲ ἀποκάλυψις εἶναι ἢ φανέρωσις τοῦ κεκρυμμένου Θεοῦ, ἣτις δὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τὴν παροῦσαν αὐτοῦ κατάστασιν, οὔτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, καὶ ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Πᾶσα λοιπὸν προσπάθεια καταβλητέα πρὸς διακρίδωσιν τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ (ἐν ὅλῃ τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, τῇ τε Π. καὶ τῇ Καινῇ), ἔγθα λαλεῖ ὁ Θεός, ἣτις ὁμῶς δὲν πρέπει κατὰ τοὺς διαλεκτικούς νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ θείᾳ ἀποκάλυψιν. Πρὸς κατανόησιν δὲ τῆς Ἁγίας Γραφῆς δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς ὁ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς τοῦ μελετητοῦ αὐτῆς ἢ ἡ ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἢ ἡ θρησκευολογικὴ ἢ ἡ ψυχολογικὴ ἐρμηνεία, μέθοδοι αἵτινες ἀπετέλουν τὸ ὑποκείμενον τῆς ὑπερηφανίας, ἀμα δὲ καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς θεολογίας ἐνὸς ὀλοκλήρου αἰῶνος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ πίστις καὶ δὴ καὶ ἡ θεολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς. Διότι ἐν τῇ Γραφῇ ὑπάρχει μὲν ἱστορία, ἀλλὰ τὰ αἷτια τῆς ἐνταῦθα ἐξελισσομένης ἱστορίας εἶναι ἀκατάληπτα εἰς τὸν ἱστορικόν. Ἡ ἐνταῦθα δὲ περιεχομένη ἱστορία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀνθρωπίνῃ ἱστορία, ὡς πολλοὶ τῶν θεολόγων ἐνόμισαν, ἀλλ' εἶναι ἱστορία τοῦ Θεοῦ, ἱστορία οὐχὶ ἱστορικὴ (unhistorisch), ἀλλ' ὑπερἱστορικὴ (überhistorisch), ἱστορία ὑπερκειμένη τῆς ἱστορικῆς κατανοήσεως, ἅρα τυγχάνει ἀναγνωστέα μετὰ πίστεως καὶ εὐλαθείας. Ἐξαίροντες δ' ὁμῶς οἱ διαλεκτικοὶ τὴν ἀνάγκην τῆς πίστεως καὶ τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας πρὸς κατανόησιν τῆς Γραφῆς, δὲν ἀποκρούουσι τὴν ἱστορικὴν καὶ κριτικὴν ἔρευναν αὐτῆς, ἣς τὰ δικαιώματα ἀναγνωρίζουσιν, ἀλλὰ κυρίως καταδικάζουσι δριμύτως τὴν εἰς τὰς μεθόδους ἐκείνας ἀποκλειστικὴν προσκόλλησιν καὶ ὡς κύριον τῆς ἐρμηνείας ἔργον λογίζονται τὴν ἀνεύρεσιν «τοῦ λόγου ἐν ταῖς λέξεσι» (Das Wort in den Worten). Τὸ δὲ θέμα τῆς Βίβλου ὅπερ ἔχει αὕτη, κατὰ τὸν K. Barth, κοινὸν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὅπερ τυγχάνει καὶ τὸ θέμα τῆς θεολογίας, εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ἐν οὐρανοῖς Θεοῦ πρὸς τὸν ἐπὶ γῆς ἄνθρωπον καὶ εἰδικώτερον αἰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέαι τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ αἰ περὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέαι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ μοναδικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς, ἐν τῷ Ἰ. Χριστῷ. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ἡ διαλεκτικὴ χριστολογία*, συμφώνως πρὸς τὸν θεοκεντρικὸν τῆς θεολογίας τάυτης χαρακτῆρα, δὲν

* Τὰ χριστολογικὰ τῶν διαλεκτικῶν ἰδέας εὕρσκει τις ἀνεπτυγμένας τὸ μὲν ἐν τῇ Δογματικῇ τοῦ K. Barth, τὸ δ' ἐν τῷ περιπουδάστῳ ἔργῳ τοῦ Brunner, *Der Mittler*, Tübingen 1927.

ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν θεΐαν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ Κ. Barth μάλιστα κακίζει τὴν πλάνην πολλῶν θεολόγων κηρυττόντων τὸν Χριστὸν ὡς ἄνθρωπον θεοποιηθέντα, αὐτὸς δὲ θεωρεῖ ἐκεῖνον ὁμοῦ μετὰ τῆς παλαιᾶς δογματικῆς ὡς τὸν ἐνσαρκωθέντα θεῖον λόγον, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁμοούσιον τῇ Πατρὶ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἐν γένει κατὰ τοὺς διαλεκτικούς ἢ μόνη ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τἀνάπαλιν εἶναι ἐκεῖνος δι' οὗ καὶ μόνον αἴρεται ἢ εἰς θάνατον καταδίχῃ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὁποίου ἀποκαθίσταται ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικωνία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἢ ἀποκάλυψις τῆς ὑπὸ τῆς θρησκείας ἀναζητουμένης καὶ μὴ ἐπιτυγχανομένης δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἐκεῖνος, δι' οὗ γινώσκουμεν τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν καὶ δι' οὗ ἔχομεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον, καίπερ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἠθητοὶ ὄντες. Ἐπίσης ὅμως ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει, ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιὰν ὀρθοδοξίαν οἱ διαλεκτικοὶ διδάσκουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐμμένει ἐν τῇ φρενῇ αὐτοῦ ὑπερβατικότητι καὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ Ἰ. Χριστῷ ἀποκάλυψιν αὐτοῦ, ἣτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ εἴσοδος τῆς ὑπερκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἁμαρτωλὸν σάρκα. Ἄλλως τε «οὐδεὶς γινώσκει τὸν υἱὸν εἰμὴ ὁ πατήρ». Ὅ,τι δὲ ὀλέπομεν ἡμεῖς ἐν αὐτῷ εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐν ταπεινώσει, ἐν ὀδύνη, ἐν ἀγωνίᾳ. Ἐν αὐτῷ αἰσθανόμεθα οὐχὶ τὴν παρουσίαν τοῦ παναγάθου Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν παρουσίαν Θεοῦ ἀγνώστου, σκοτεινοῦ, ἀποκαλυπτομένου δὲ ἐν τῇ κρίσει, ἐν τῷ σταυρῷ. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἢ ἀπόδειξις τῆς σχετικότητος πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἢ ριζικὴ ἄρσις πασῶν τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ ἀνάστασις αὐτοῦ, ἣτις δὲν εἶναι ἱστορικόν, ἀλλ' ὑπερἱστορικόν, ὑπερβατικόν γεγονός, θαῦμα, εἶναι ἢ κατὰ τὸν Barth «πραγματοποίησις τῆς θείας δυνατότητος» (Wirklichkeit der göttlichen Möglichkeit). Ἐν τῇ λέξει ἀνάστασις, κατ' αὐτὸν διαταλοῦντα ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Blumhardt, ἐνυπάρχει ὅλος ὁ χριστιανισμὸς, ὃ ἐστὶν ἢ ὀλοκληρωτικὴ τροπὴ τῆς ἡμετέρας ζωῆς πρὸς τὸ ἀόρατον.

Ἐν τοιούτῳ θεολογικῷ συστήματι, διακρινομένῳ ἐπὶ τῷ αὐστηρῷ θεοκεντρισμῷ αὐτοῦ, οἷον ἢ θεολογία τῆς κρίσεως, εὐνόητος τυγχάνει ἢ σπουδαιότης, ἣν κατέχει ἢ πίστις. Τὸ sola fide τοῦ ἀνθρώπου ἀντιστοιχεῖ πράγματι εἰς τὸ soli Deo gloria. Τὸ σκανδαλῶδες τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ μυστήριον παραμένει κεκρυμμένον καὶ εἶναι ὅπως δήποτε προσιτὸν μόνον διὰ τῆς πίστεως, Δὲν εἶναι δὲ ἢ πίστις ἀπλῶς φαινόμενον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀλλ' εἶναι θεία ἐνέργεια ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώ-

που, ἐνέργεια ἣτις ἀποτελεῖ τὸ *testimonium spiritus sancti*. Πίστις δὲν εἶναι οὔτε θρησκεία οὔτε εὐσέβεια, μεθ' ὧν κακῶς ἐταυτίζετο ὑπὸ τῆς νεωτέρας θεολογίας, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς. Ἡ πίστις ἀρχεται ἐκεῖ ἐνθα οἱ ἄνθρωποι παύονται νὰ ὑψῶνται μέχρι τοῦ Θεοῦ. Πίστις εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, τοῦ λόγου ὃν ἀπευθύνει πρὸς ἡμᾶς. Δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δῶρον τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ὑπακοή εἰς τὸν Θεόν, ἡ ἀποδοχή τῆς χάριτος αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴν ἡ τοιαύτη πίστις οὐδέποτε τυγχάνει ἀπηρτισμένη, ἄρα καὶ ὁ πιστεύων δὲν πρέπει ποτέ νὰ ἐπαναπαύηται, ἀλλὰ νὰ διατελῇ ἐν ἀκαταπαύστῃ ἀνησυχίᾳ καὶ προσπαθείᾳ. «Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μοι τῇ ἀπιστίᾳ», εἶναι ἡ κραυγὴ παντός χριστιανοῦ. «Ὁφείλομεν», λέγει ὁ Barth, «νὰ ὑποπεύωμεν ἡμᾶς αὐτούς, καθ' ἣν στιγμὴν τολμῶμεν νὰ ὑπολογίζωμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως». — Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν πίστιν ἀναδεικνύεται ὑπὸ τῶν διαλεκτικῶν καὶ ἡ ἐλπίς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐσχατολογία καὶ δὴ τοσοῦτον, ὥστε ὑπὸ τινῶν ἐξ αὐτῶν νὰ χαρακτηρίζηται ὡς θεολογία τῆς ἐλπίδος, ἐλπίδος ἐπὶ τὴν τελείωσιν τῆς ἀπολυτρώσεως, ἐπὶ τὸν θρίαμβον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Θεολογία δὲ κατ' αὐτούς, ἣτις δὲν ἐνθυμεῖται τὸ τέλος δὲν εἶναι θεολογία. Τέλος δὲ κατὰ τὸν K. Barth εἶναι τὸ τέλος τοῦ χρόνου, ἡ μεθόριος μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος, παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου, εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς αἰωνιότητος.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην, ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι οἱ διαλεκτικοί, καὶ μάλιστα ὁ K. Barth καὶ ὁ Brunner, καίπερ προερχόμενοι ἀπὸ τοῦ φιλελευθέρου στρατοπέδου, οὐχ ἤττον ὅμως ψέγουσι δριμύτατα τὴν μέχρι τοῦδε κρατοῦσαν θεολογίαν τῶν τελευταίων ἐκατὸν ἐτῶν, τὴν θεολογίαν τοῦ Schleiermacher, ἣτις κατ' αὐτούς χρήζει ἐξαγωγῆς ἀπὸ τῆς φαντασιοσκοπίας τῶν δύο μεθόδων τῆς, τῆς ψυχολογιοκρατίας (*Psychologismus*) καὶ τῆς ἱστοριοκρατίας (*Historismus*), ὀφείλει δὲ συνερχομένη εἰς ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ Schleiermacher ἀποπλανήσεως αὐτῆς εἰς τὴν ὑποκειμενικότητα, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς θεολογίας τοῦ Schleiermacher προδοθὲν θέμα αὐτῆς, ὅπερ εἶναι «ὁ Θεὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἐναντι τούτου θέσις τοῦ ἀνθρώπου». Ἡ θεολογία, ὡς λέγει ὁ Brunner, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὀφείλει νὰ δειχθῇ πιστὴ εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς, δηλ. ἀντὶ νὰ συγκαλύπτῃ τὰ πράγματα, ὀφείλει νὰ καθορίσῃ σαφῶς ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἅτινα ἀποδεικνύουσιν αὐτὴν ἔκτακτον γεγονὸς ἐν τῷ μίτῳ τῶν γεγονότων καὶ θέτουσιν αὐτὴν εἰς φανεράν πρὸς τὴν λογικὴν ἀντίθεσιν. Καὶ κατὰ τὸν Barth δέ, ἡ θεολογία ἣτις δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ εἶναι ὅ,τι συμφώνως τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι αὐτῆς ὀφείλει νὰ εἶναι, θὰ ἦτο προτιμότερον δι' αὐτὴν νὰ διαλυθῇ

(«Täte besser daran, überhaupt zu liquidiren»). Ἡ θεολογία πρέπει νὰ ἀποδοῖ βιβλική θεολογία, θεολογία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, θεολογία τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Ἡ ἐπιθετικὴ δ' ὄμως στάσις τῶν διαλεκτικῶν ἐναντι τῆς σλαϊερμα-
 χειζούσης νεωτέρας φιλελευθέρως θεολογίας, παρὰ τὴν πρὸς τοὺς συν-
 τηρητικούς συγγένειαν καὶ συμπάθειαν τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, δὲν ση-
 μαίνει ὀριστικὴν ἐπάνοδον εἰς τοὺς κύκλους τῆς θετικῆς διαμαρτυρομέ-
 νης θεολογίας, ἢν, εἰ καὶ μεθ' ἡσσοнос σφοδρότητος, ἐπικρίνουσιν ὡς δια-
 διατελοῦσαν καὶ αὐτὴν ἐν τῇ προσώπῳ τῶν Frank, R. Seebeng, Sta-
 nge κ.ά. ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Schleiermacher καὶ ὡς ὀρωμένην καὶ
 αὐτὴν ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως καὶ οὐχὶ ἀπὸ
 τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Τὰς μεγάλας καὶ ὑπερκοσμίους τῆς θείας ἀποκαλύ-
 ψεως ἀληθείας δὲν οἰκειούμεθα, κατὰ τοὺς διαλεκτικούς, ἀπλῶς διὰ τῆς
 πείρας (Erfahrungstheologie) ἢ διὰ τῆς διανοίας (Rationalismus) ἢ
 ἄλλης τινὸς δυνάμεως πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε διὰ τῆς θρη-
 σκείας οὔτε διὰ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως. Διὰ
 τῶν μεθόδων τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστήμης, διὰ τῆς ἱστορικῆς καὶ κριτικῆς με-
 θόδου, διαφωτίζονται μὲν ἱστορικῶς καὶ φιλολογικῶς τὰ γεγονότα τῆς
 θ. ἀποκαλύψεως τὰ ἐν τῇ Βίβλῳ περιεχόμενα, οὐδαμῶς δ' ὄμως δημι-
 ουργεῖται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἡ βεβαιότης ἢ διὰ τῆς πίστεως
 παρεχομένη.

Ἀπὸ τῆς πίστεως, εἰς ἣν οὕτως ἐπανήλθομεν, καὶ ἀπὸ τῆς θεολο-
 γίας ἀναπόσπαστος εἶναι ἡ ἐκκλησία, ὅπως τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ πυρός. Ἡ
 ἀληθινὴ δὲ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς κοινωνία θρησκευτικὴ, ὡς νομίζει
 ἡ νεωτέρα θεολογία ἀπὸ τοῦ Schleiermacher, ἀλλ' εἶναι ἡ κοινωνία
 τῆς πίστεως ἡ ἰδρυθεῖσα ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τοῦ κηρυχθέντος ὑπὸ
 τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἐπὶ τῇ σκοπῇ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς θείας ἀποκαλύψεως
 ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ· εἶναι τὸ θεῖον ἰδρυμα, οὗ ἡ ρίζα εὑρίσκεται
 ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Χριστοῦ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» καὶ
 ὅπερ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τοὺς
 πλείστους τῶν διαλεκτικῶν. Πρὸς τὴν ἀληθινὴν δὲ ταύτην ἐκκλησίαν,
 ἣτις ἐπιδιώκει τὴν ἀπονομὴν τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ τιμῆς, πρὸς τὴν
 ἐκκλησίαν, ἣτις εἶναι τὸ φυτώριον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς
 μετανοίας, ἀντιδιαστέλλουσιν οἱ διαλεκτικοὶ τὴν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς
 σαρκὸς καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνήκουσαν ἐκκλησίαν, τὴν τὸν συμδιδασμόν τῆς
 πίστεως πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν κόσμον καθόλου ἐπιδιώ-
 κουσιν. Ἡ ἐκκλησία ὄμως δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ
 Θεοῦ ἢ πρὸς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Τὸ θέμα δὲ τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἡ
 δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃν ὀφείλει αὕτη νὰ κηρύσσει ὡς

αυρίσκει αυτόν εν τῇ Βίβλῳ, ὅπερ καθῆκον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ῥω-
μαϊκὴν ἐκκλησίαν, παρημέλησεν ὁ προστεσταντισμὸς ἐπὶ πολὺν χρόνον,
κατὰ τὸν K. Barth. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅταν λησμονήσῃ
τὰ δύο ταῦτα, τὸ soli Deo gloria καὶ τὸ sola fide, διότι τότε προφα-
νῆς εἶναι ὁ μέγιστος κίνδυνος ὃν δικτρέχει ἡ ἐκκλησία νὰ ἐξατμισθῇ
καὶ μετατραπῇ εἰς θρησκείαν. Διατί ;

Διότι ἡ θρησκεία δὲν ἔχει τι καινὸν μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Διότι ἐν τῇ θρησκείᾳ δὲν ὑπάρχει πράγματι αὐτὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ μό-
νον ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος μετὰ τοῦ παρατολμοτάτου τιτανισμοῦ του.
Διότι ἡ θρησκεία εἶναι, κατὰ τὸν K. Barth ἡ ὑψίστη ἀνθρωπίνη προσ-
πάθεια ὅπως σταθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Θεὸς τῆς θρησκείας εἶναι
ὁ Θεὸς τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δημιούργημα τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Τὸ μέγιστον δὲ
καὶ ἐλεύθερον ἁμάρτημα τῆς νεωτέρας θεολογίας εἶναι, ὅτι συνέχυσεν θρη-
σκείαν καὶ πίστιν. Εἶναι μὲν ἡ θρησκεία μία τῶν σοβαρωτάτων προσπα-
θειῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς μὀρφωσιν ἰδέας περὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ
Θεοῦ, ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη προϋποθέτει παραγνώρισιν τῆς χωριζού-
σης τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστάσεως. Ἡ θρησκεία εἶναι ὁ τόπος,
ἐνθα γίνεται γνωστὴ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἰσθητὴ ἡ δυσαρμονία
αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸ ἄπειρον. Ἡ θρησκεία, ἀντὶ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ
προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καθιστᾷ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀνθρώπον
ἀνεπίλυτον πρόβλημα. Ἡ θρησκεία, ἀντὶ νὰ εἶναι ἀπολύτρωσις τοῦ ἀν-
θρώπου, ἀποτελεῖ ἀνακάλυψιν τῆς ἀλυτρωσίας αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι
τὸ τέλος τῆς θρησκείας, ὡς εἶναι καὶ τὸ «τέλος τοῦ νόμου, κατὰ τὸν
Παῦλον. Τὴν διαλεκτικὴν δ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θρησκείαν ἀποτελεῖ τὸ
εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς ὡς Θεὸς τῆς χάριτος καὶ τοῦ
ἐλέους. Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ διαλεκτικοὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ K. Barth ἐκλαμβάνουσι
τὴν θρησκείαν ἐν τῇ ῥωμαντικῇ καὶ πιστιστικῇ αὐτῆς ἐκδοχῇ, καθ' ἣν
αὕτη οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ τὴν ὑποκειμενικὴν, τὴν ἀνθρωπίνην
πλευρὰν τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν (Schleiermacher),
κατηγοροῦσι δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ Schleiermacher καὶ ἐφεξῆς θεολογίας, ὡς
βασισθείσης ἐπὶ τῆς ὑποκειμενικότητος (subjektives Erlebnis) καὶ προ-
δωσάσης, ὡς εἶπομεν, τὸ κύριον αὐτῆς θέμα, ὅπερ εἶναι ὁ Θεός. Εἶναι δὲ
προφανές, ὅτι ἡ τοιαύτη περὶ θρησκείας γνώμη τῶν διαλεκτικῶν εἶναι
ἐπακόλουθον τῆς θεμελιώδους αὐτῶν ἰδέας περὶ «ἀπείρου ποιοτικῆς δια-
φορᾶς» μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου.

Τίς δὲ ἡ περὶ τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος διαλεκτικὴ διδασκαλία ;
Παρὰ τὰ καίρια κατὰ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ πλήγματα τῆς διαλεκτικῆς
θεολογίας, ἐν τούτοις δὲν ἐλλείπει ἐνταῦθα τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τὸ πρό-
βλημα τῆς ἠθικῆς, ὅπερ ἔχει ὡς ὑποκείμενον τὰς πράξεις ἐντὸς τοῦ αἰῶνος

τούτου. Ὡς προϋπόθεσιν τῆς ἠθικῆς δέχεται ὁ K. Barth τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τῆς δογματικῆς, δηλ. τὴν ριζικὴν μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου διακρίσιν. Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχουσιν ἀξίαν αἱ ἀξίαι, τὰ ἀγαθὰ καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ παρόντος κόσμου, μηδ' αὐτῶν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐξαιρουμένων. Ὁ Θεὸς ἀποδεικνύει ὡς σχετικὰ πάντα ταῦτα καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον προσεκτικὸν ἀπέναντι τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου. Οὐ μόνον δὲ ἡ προϋπόθεσις, ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα τῆς ἠθικῆς εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν τῆς δογματικῆς, δηλ. τὸ soli Deo gloria, ὅπερ ἐν τῇ δογματικῇ αὐτοῦ προσπαθεῖ ὁ Barth νὰ ἐναρμονίσῃ πρὸς τὸ sola fide συμβιβάζων οὕτω καλθινισμόν καὶ λουθηρανισμόν. Ἐν τῇ ἠθικῇ προβλήματι θέτει ὁ ἄνθρωπος εἰς ἐνέργειαν τὰς ἐαυτοῦ σχέσεις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀναλαμβάνει τὰ ἐπακόλουθα τῆς κρίσεως τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, τῆς εἰς θάνατον καταδίκης του. Ἡ θεμελιώδης δὲ εἰς αὐτὸ ἀπάντησις εἶναι ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν. Ὅθεν ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ εἶναι κατὰ τὴν θεολογίαν τῆς κρίσεως ἠθικὴ τῆς χάριτος, οἷον ἠθέλησαν αὐτὴν καὶ οἱ μεταρρυθμισταί, καὶ οὐχὶ ἠθικὴ τῆς συνειδήσεως, οἷον ἐξεδέξατο τὴν ἠθικὴν ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ritschl. Ὁ δὲ χριστιανικὸς Θεὸς εἶναι κυρίως κατόρθωμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἣτις εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κυριαρχία τοῦ Θεοῦ. Τὸν χριστιανικὸν βίον, κυριολογικῶς εἰπεῖν, δὲν ζῶμεν ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐν τῷ Ἰ. Χριστῷ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἡμᾶς καὶ ἐν ἡμῖν. Αἱ δὲ ἡμέτεραι θυσίαι εἶναι μόνον ἡχώ τῆς μεγάλης θυσίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἡ ἠθικὴ δρᾶσις τοῦ χριστιανοῦ, θεωρουμένη ὑπὸ τὸ θεῖον φῶς, εἶναι ματαία, διότι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ὠρισμένην ὑπ' αὐτοῦ ὥραν, ὁ δὲ ἄνθρωπος δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνον ἐκ πίστεως. Πάντως ἡ ἀδράνεια τοῦ ἡσυχασμοῦ (Quietismus) σημαίνει ἄρνησιν νὰ συμμορφωθῇ τις πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐνταῦθα, λέγουσιν, βαδίζομεν μεταξὺ δύο ἀδύσσων ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ συστήματος τῆς ἠθικῆς δραστηριότητος (sittlicher Aktivismus), ὅπερ παρασύρει ἡμᾶς εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ μνημονευθέντος ἡσυχασμοῦ τοῦ ὑποβάλλοντος εἰς ἡμᾶς τὴν παθητικὴν ἔναντι τῆς ζωῆς στάσιν. Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἀμαρτήματα κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἡ βαθυτάτη ἀδελφαιότης περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἡμετέρας ἐργασίας, λέγει ὁ K. Barth, δεόν νὰ γεννήσῃ ἐν ἡμῖν τῶν στερροτάτην θέλησιν, ὅπως παραγάγωμεν ὀρθὴν, ὑγιᾶ καὶ τελείαν ἐργασίαν. Καὶ ὡς μὲν «πρωταρχικὸν ἠθικῶς πράττειν» τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ οὗτος τὴν μετάνοιαν, τὸ δὲ «δευτερεῦον ἠθικῶς

πράττειν» διακρίνει εἰς θετικὸν καὶ ἀρνητικόν, ἀλλ' ἀρνεῖται τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀπῆλυτον ἠθικὴν τῶν «δευτερευουσῶν πράξεων».

Γινώρισμα δὲ τῆς γνησίας ἠθικῆς τῆς χάριτος εἶναι, ὅτι αὕτη σημαίνει καταδικὴν τῆς ἀκριβολόγου ἠθικῆς καὶ τὸ τέλος τῶν ἀπολύτων ἀπαντήσεων, αἵτινες εἶναι εὐκολοὶ οὐχὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρος τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἐγκείμενου ἐν ζητήμασιν, εἰς ἃ μόνος ὁ Θεὸς δύναται νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, κατὰ τὸν K. Barth.

Τέλος ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου, ἣτις ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν θεολογίαν τῆς κρίσεως. Κατὰ τοὺς θεολόγους τούτους, περὶ τῶν ὑπερβατικῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἀληθειῶν, περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, δὲν δύναται τις νὰ λαλήσῃ καὶ νὰ ἐκφράζηται μονολογικῶς, εἴτε δι' ἀπλῆς καταφάσεως, εἴτε δι' ἀπλῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ μόνον δι' ἀντιθέσεων, ὧν ἡ μὲν αἴρεται ὑπὸ τῆς δέ. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος εἶναι ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος, ἣν χρησιμοποιεῖ καὶ ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία, κατὰ τὸν K. Barth (πρὸς τὰς ἀντινομίας τοῦ Kant) καὶ ἣτις δὲν ἐξαντλεῖται οὔτε εἰς ὀριστικὰς θέσεις οὔτε εἰς ὀριστικὰς ἀρνήσεις, ἀλλὰ ἀναζητεῖ τὰς ἀρχὰς τὰς εὕρισκόμενας ἐν τῷ μέσῳ ἢ μᾶλλον ἐπέκεινα ἀμφοτέρων τούτων. Οἶον, περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ἀπλῶς, ὅτι εἶναι Θεὸς ἢ ἀπλῶς ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, ἐκατέρως τῶν κατηγοριῶν τούτων οὔσης ἀνεπαρκοῦς εἰς παράστασιν τῆς οὐσίας τοῦ μυστηριώδους τούτου προσώπου καὶ ἐντεῦθεν λαλοῦμεν περὶ δύο φύσεων αὐτοῦ καὶ ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν θεᾶνθρωπον. Ἐπειτα τὴν χριστιανικὴν πείραν δὲν δύναται τις νὰ νοήσῃ καὶ ἐκφράσῃ οὔτε ἀπλῶς διὰ τῆς λέξεως χάρις, ἣτις δὲν δύναται ἄνευ τῆς ἁμαρτίας νὰ νοηθῆ, οὔτε ἀπλῶς διὰ τῆς λέξεως ἁμαρτία, ἀλλὰ διὰ τῆς παραδόξου συνθέσεως ἀμφοτέρων. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἀποφαίνηται περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως διὰ κρίσεων ἀπλῶν κατηγορηματικῶν καὶ λίαν συγκεκριμένων μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἀνθρώπου, ἀξιοῦντος νὰ κατανοήσῃ τριουτοτρόπως τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως. Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα, ἡ θεολογικὴ διανόησις δὲν εἶναι συλλογιστικὴ σκέψις οὔτε σκέψις παίζουσα ἐν λέξεσιν, ἀλλ' ἀντιμετώπισις τῆς πραγματικότητος, εἶναι existentielle Denken. Ἄν δὲ ἡ χρησιμοποίησις τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου καθιστᾷ τὸ περὶ τῶν θείων ἀληθειῶν λαλεῖν παραδοξοφανές, τοῦτο δὲν πρέπει τὸ παράπαν νὰ ἐκπλήττῃ τινὰ, κατὰ τὸν K. Barth, καθ' ὅσον παραδοξολόγος καθόλου εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ. Παραδοξολόγος δὲ εἶναι καὶ αὕτη ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰησοῦ ἐνλίτε.

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς ἡ θεολογία τῆς κρίσεως.

ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα ἐν τῇ σπουδαστηρίῳ δύο γερμανοφώνων διχμαρτυρομένων ἡμερῶν, ἔσχε ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας, καταλαβοῦσα πλεῖστα βήματα ναῶν καὶ ἔδρας πανεπιστημίων καὶ συνταράσσουσα ἐλόκληρον τὸν διχμαρτυρόμενον κόσμον. Τὸ ὅτι ἡ θεολογία αὕτη εὕρσκει, ὡς εἶπομεν, θιασώτας μεταξὺ πάντων τῶν διχμαρτυρομένων στρατοπέδων, ἐξηγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ἐπικρατεῖ ἀπαρέσκεια ἐπὶ τῇ παρούσῃ καταστάσει καὶ εἶναι αἰσθητὴ οὐ μόνον ἡ σοβοῦσα πνευματικὴ, καὶ δὴ καὶ θεολογικὴ κρίσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας νέας καταστάσεως, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θεολογία αὕτη περιέχει στοιχεῖα δυνάμενα νὰ ἐκανοποιῶσι τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ ταύτης καὶ ἐκείνης καὶ οἰασδῆποτε θεολογικῆς παρατάξεως. εἰς ἃ θὰ ἠδύνατό τις νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζομένην βαρῦτητα τῆς θρησκευτικῆς προσωπικότητος τοῦ K. Barth, τοῦ Gogarten, τοῦ Thurneysen καὶ τοῦ Brunner. Καὶ τὸ ὅτι μὲν οἱ διαλεκτικοὶ θεολόγοι ἐξαίρουσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν τὴν ἐν τῇ Βίβλῳ περιεχομένην, καλλιεργοῦσι θεοκεντρικὴν θεολογίαν, ἀναδεικνύουσιν ἐναντίον τῶν τάσεων πολλῶν φιλελευθέρων διανοητῶν (Immanenzträume der Kulturreligion) τὴν ἰδέαν τῆς ὑπερκοσμιότητος (Transcendenz) καὶ καταπολεμοῦσι τὴν ἱστοριοκρατίαν καὶ τὴν σχετικοκρατίαν τοῦ E. Troeltsch καὶ τὴν ψυχολογιοκρατίαν τοῦ Friedr. Heiler καὶ εἴ τινος ἄλλου, ταῦτα πᾶντα ἐκανοποιοῦσι τοὺς συντηρικωτέρους θεολόγους. Ἡ δὲ ἀπὸ τῆς νέας θεολογίας ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς ἐπιτρέπει καὶ εἰς ῥιζοσπάστην ἐξηγητήν, οἷος ὁ K. Bultmann, νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου πάλιν ἐκ τῆς ἐναντίον πάντων τῶν στρατοπέδων κριτικῆς τῆς θεολογίας τῆς κρίσεως, ἥτις ἀξιοὶ νὰ εἶναι, ὡς εἶπομεν, «διόρθωσις πάσης θεολογίας», ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑποχωρήσεων ἃς ποιεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐξηγεῖται ἡ κατ' αὐτῆς ἀντιπάθεια πολλῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων παρατάξεων.

Μὴ προτιθέμενοι νὰ κρίνωμεν περαιτέρω τὴν θεολογίαν ταύτην ἐκ θεολογικῆς καὶ δὴ ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως, ὅπερ ἐπιχειροῦμεν δι' ὀλίγων ἐν ἄλλῳ σχετικῶ ἡμῶν περὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας μελετήματι (βλ. εἰσαγωγὴν τοῦ παρόντος), ἀρκούμεθα ἐνταῦθα τοῦτο μὲν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ περὶ αὐτῆς λεχθὲν ὑπὸ τοῦ K. Müller, ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ γλεῦκος, ὅπερ πρέπει νὰ ζυμωθῇ εἰσέτι, ἵνα ἀποδῇ διαυγῆς καὶ καλὸς οἶνος», τοῦτο δὲ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἐὰν ἔτι ἡ περὶ τοῦ Barth καὶ τοῦ Gogarten πρόβλεψις τοῦ κόμητος Hermann Keyserling ὅτι «εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν κρατοῦσι τὰς τύχας τοῦ προτε-

σταντισμοῦ» ἀποδειχθῆ ὡς ὑπερβολικὴ, πάντως δικαιούται τις νὰ εἴπῃ ἔτι ἢ ἐπὶ τὸν προτεσταντισμὸν ἐπίδρασις καὶ ἡ καθόλου σπουδαιότης τῆς νέας θεολογίας δὲν θὰ παραμείνῃ ἐφήμερος.

Πλουσίαν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς νέας θεολογίας καὶ τῆς περὶ αὐτὴν δημιουργηθείσης κινήσεως εὗρισκει ὁ βουλούμενος ἐν τῷ μνημονευθέντι μελετήματι ἡμῶν.

